गाउँपालिकाको आ.व.२०७६/०७७ को बार्षिक नीति तथा कार्यक्रम

गाउँसभाका सभाषद् तथा राष्ट्रसेवक कर्मचारी मित्रहरु,

गरिमामय छैठौं गाउँसभाको यस पुनित अवसरमा लोकतन्त्र तथा गणतन्त्रको साथै राष्ट्र, राष्ट्रियता र जनजीविकाका लागि आत्मोत्सर्ग गर्नुहुने सम्पूर्ण ज्ञात अज्ञात शहिदहरु प्रति भावपूर्ण श्रद्धासुमन अर्पण गर्न चाहन्छु ।

हामीले दुईवटा आर्थिक वर्षका नीति तथा कार्यक्रम र त्यसै अनुरुप विनियोजित वजेटका आधारमा थुप्रै विकास निर्माणका कार्यहरु सम्पन्न गरेका छौ । गाउँपालिकाको भवन निर्माणका लागि पहुँचमार्ग निर्माण तथा घडेरी तयार भएको छ । गाउँपालिकाको सभा हल र खेलकुद मैदान निर्माणको कार्य सम्पन्न हुने अवस्थामा रहेको छ । लामो दुरीका सडक मध्ये सालविसौना स्यालपोखरी पानीटंकी मोटर वाटो, रातामाटा भण्डारीडाँडा भन्ज्याङ्ग वगाउनी मोटर वाटो, बलेटक्सार भन्ज्याङ्ग रिमुवा रुद्रवेणी मोटर वाटो, बलेटक्सार रिङ्गरोड, बलेटक्सार टाहाटिम उल्लीखोला मोटर वाटो लगायतका वाटाहरु विस्तार र स्तरोन्नतिको क्रममा रहेका छन् । गाउँपालिकाभित्र सम्पूर्ण टोल र वस्तीहरु जोड्ने मोटर वाटाहरु निर्माण भएका छन् । खानेपानीका साना योजनाका साथै ठूला लिफ्टिङ्गका योजनाहरु केही सम्पन्न भैसकेका छन् र केही क्रमागत योजनाको रुपमा अघि वढिरहेका छन् । तीन वर्षभित्र संभावित सबै टोल र वस्तीमा घर घरमा मिटर सिस्टम सहतिको धारा पु-याउने लक्ष्यका साथ कार्य भइरुहेको छ ।

शिक्षाको स्तर विकासका लागि शिक्षकहरुलाई तालिम, अन्तरक्रिया, गाउँपालिका स्तरीय परीक्षा संचालन, प्रतियोगितात्मक अतिरिक्त कृयाकलापहरु स्थानीय श्रोतका शिक्षकको लागि सेलरी PCF लगायत थुपै कार्यक्रमहरु संचालन भएका छन् । स्वास्थ्य तर्फ प्रत्येक महिनामा स्वास्थ्य चौकीमा ल्याव र थप औषधी सहित डाक्डरहरुको टिम पठाउनुको साथै स्वास्थ्य शिविर र अन्य कार्यक्रमहरु भएका छन् ।

उत्पादनको क्षेत्रमा कृषकहरुलाई टोलमा पलास्टिक पोखरी निर्माण गरी सिंचाई सुविधा पुऱ्याउनको लागि पलास्टिक, सोयल सिमेन्ट पोखरी, मिनि ट्रिलर, सिकेचर, च्यापकटर, इन्धनवाट उखु पेल्ने मेसिन, उपकरण ल्याउनको लागि अनुदान, वोका, राँगामा अनुदान, फलफूलका विरुवामा अनुदान, माछा पालन किसानलाई अनुदान लगायत व्यवसायी कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गर्ने कार्यहरु भएको छ ।

कृषि क्षेत्रको विकासका लागि गाउँपालिकाको गुरु योजनाका साथै वृतचित्र निर्माण भएको छ । उद्यम विकासका लागि उद्यम विकास रणनीतिक योजना तयार भएको छ । ऐतिहासिक धार्मीक स्थल रुरु क्षेत्रको धार्मीक पर्यटनको विकासको लागि गुरु योजना तयारी तथा त्यस अनुरुपको DPR तयार भैरहेको छ । ऐतिहासिक वम्घाकोटको पर्यटकीय विकासको लागि गुरु योजना तयारीको क्रममा रहेको छ । श्रृङ्गीश्वर धाममा गुफा निर्माण पदमार्ग निर्माण लगायतका कार्यहरु सम्पन्न भएका छन् । गाउँपालिकाको कार्य सम्पदनलाई व्यवस्थित गर्न आवश्यक पर्ने ऐन, नियम र कार्यबिधिहरु निर्माण भएका छन् । न्यायीक समिति र बिषयगत समितिहरु आ-आफ्नो बिषय क्षेत्रमा क्रियाशिल रहेका छन् । कर्मचारी समायोजनको प्रक्रियाले पूर्णता नपाएको, झण्डै ७५ प्रतिशत कर्मचारीको दरवन्दी रिक्त रहेको जस्ता कारणले गाउँपालिकाको कार्य सम्पादन सोचे जति हुन सकेको छैन ।

आ.व. २०७६/७७ मा दीर्घकालिन महत्वका ठूला योजनालाई प्राथमिकता दिने निर्माणाधिन आयोजनाहरुलाई पुरा गर्ने, गाउँपलिकाका ऐन, नियम तथा कार्यबिधिहरुको कार्यन्वयनका लागि भेला तथा अन्य कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने, कृषि तथा पशु विकासका कार्यक्रमहरु प्रभावकारी ढंगले संचालन गरी उत्पादनमा जोड दिने, शीप मुलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने लगायतका कार्यहरु गरिने नीति लिइने छ ।

नेपालको संविधानको अनुसूची – ८ मा उल्लेख भएका स्थानीय तहका अधिकारहरु, संविधानमा उल्लेख भएका मौलिक हकहरु, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त तथा नीतिहरु एवं

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ लाई आधारमानी आगामी आ.व. २०७६/०७७ को लागि देहायका नीति तथा कार्यक्रमहरु अवलम्वन गरिने छ ।

सामाजिक विकास नीति

क) शिक्षा नीति

१. स्थानीय श्रोतका निजी शिक्षकहरुको तलवका लागि सेलरी PCF उपलव्ध गराइने छ ।
२. कक्षा ३, ५ र ८ को गाउँपालिका स्तरीय परीक्षा प्रभावकारी ढंगले संचालन गरिने छ।
३. विभिन्न अतिरिक्त क्रियाकलाप र राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगिता संचालन गरिने छ ।
४. विद्यालयहरुलाई समायोजन गर्ने, सिकाईको स्तर र विद्यार्थी संख्या न्यून भएका विद्यालयवाट कक्षा घटाउने नीतिलाई निरन्तरता दिइने छ ।
५. विद्यालय बस संचालनको खर्च स्वयं विद्यालयवाट व्यहोर्ने प्रतिवद्धता जनाउने माध्यमिक विद्यालयलाई बस खरिद गर्न अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।
६. विपन्न परिवारका विद्यार्थीहरुलाई अंग्रेजी माध्यमका पाठ्यपुस्तक खरिदमा अनुदान उपलव्ध गराईने छ ।
७. विद्यालयको पठनपाठन लगायत सम्पूर्ण क्षेत्रको जिम्मेवारी वहन र पारदर्शिताका लागि प्रत्येक वडाका लिडर माध्यमिक विद्यालयहरुमा सार्वजनिक सुनुवाईका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।
८. विद्यार्थीहरुमा नैतिक आचरण तथा अनुशासन कायम गर्नका लागि सबै माध्यमिक विद्यालयहरुमा स्काउट शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ ।
९. स्थानीय पाठ्यक्रम र तदनुरुप पाठ्यपुस्तकको विकास गर्ने तथा अंग्रेजी माध्यमका पाठ्यपुस्तक निर्धारण गर्ने कार्य गरिने छ ।
१०. शिक्षकहरुको दक्षता अभिवृद्धिका लागि तालिमका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

११. विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघका अध्यक्षहरु बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

१२. कार्य सम्पादनको आधारमा शिक्षकहरुलाई पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गरिनेछ ।

१३. अटिजम लगायत बौद्धिक अपाङ्गता भएका वालवालिकाको लागि सिकाई र क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

१४. शिक्षक छनौट र नियुक्तिको लागि रोष्टर छनौट तथा प्रश्नबैंक निर्माण गरिनेछ ।

ख) स्वास्थ्य नीति

१. सवै स्वास्थ्य चौकीमा प्रत्येक २ महिनामा ल्याव र थप औषधी सहित डाक्टरहरुको टिम पठाउने कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ ।

२. गर्भवती महिलाहरुलाई आईरन चक्कीको साथै क्याल्सियम समेत निशुल्क उपलव्ध गराइने छ ।

३. सुत्केरी हुने महिलाहरुलाई गाउँपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थामा रहेका वर्थिङ्ग सेन्टर सम्म निशुल्क एम्वुलेन्स सेवा उपलव्ध गराइने छ ।

४. रुरु गाउँपालिकाको वडा नं. १, रुरुमा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ सैयाको सुविधा सम्पन्न अस्पताल वनाउने कार्यलाई कार्यान्वयन गर्न पहल गरिने छ ।

५. आरोग्य शिविर तथा योग शिविरहरु संचालन गरिने छ ।

६. स्त्रीरोगका साथै अन्य स्वास्थ्य परीक्षण सम्वन्धी शिविर संचालन गरिने छ ।

७. स्वास्थ्य चौकीहरुमा ल्याव व्यवस्थापन तथा वर्थिङ्ग सेन्टर स्थापना गर्ने कार्यलाई विस्तार गर्दै लगिनेछ ।

८. आयुर्वेद उपचार प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

ग) खानेपानी तथा सरसफाई नीति

१. निर्माणाधिन लिफ्टिङ खानेपानीका योजनाहरु सम्पन्न गरिने छ ।

२. नयाँ खानेपानी आयोजना संचालन तथा संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।

३. आकाशे पानी संकलनका लागि घैटा/टयाङकीहरु निर्माण गरिने छ ।

४. बजार क्षेत्रका डम्पिङ साइटहरुलाई व्यवस्थित गरिने छ ।

५. सरसफाई कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी वनाईने छ ।

६. फोहरमैला व्यवस्थापनलाई जोड दिईने छ ।

७. बजार क्षेत्रको फोहर व्यवस्थापनको लागि स्थानीय बासीसँग साझेदारीमा कार्य संचालन गरिनेछ ।

८. बजारक्षेत्रमा रहेका कामनलाग्ने कवाडी सामानहरुको उचीत व्यवस्थापन गरिनेछ ।

घ) महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता सम्बन्धी नीति

१. महिला विरुद्ध हुने सवै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्य गर्न वडास्तरीय सचेतनामूलक कार्यक्रम सन्चालन गरिने छ ।

२. ७० वर्ष नाघेका गाउँपालिकाभित्रका जेष्ठ नागरिकको लागि स्वास्थ्य संस्थाहरुमा उपलव्ध सवै सेवा, परीक्षण तथा औषधोपचार पूर्णरुपमा निशुल्क गरिने छ ।

३. बाल अधिकार समबन्धी चेतना अभिबृद्धि गराउने कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।

४. किशोरी तथा महिलाहरुको लागि आत्मरक्षा तालिम संचालन गरिनेछ ।

५. विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा पहुँच पुऱ्याइनेछ ।

६. विभिन्न समुदायमा परम्परादेखि चलि आएका जात्रा, पर्व, धार्मिकस्थल, कला संस्कृतिको संरक्षण र संबर्द्धन गरिनेछ ।

७. महिला, आदिवासी जनजाति, युवा, दलित तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई लक्षित गरी विभिन्न शीपमूलक तथा क्षमता अभिबृद्धि गर्ने कार्यक्रम एवं सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

घ) युवा तथा खेलकुद नीति

१. युवाहरुलाई व्यवसायीक शीपमुलक तालिमको माध्यमवाट स्वरोजगारीका लागि प्रोत्साहित गरिने छ ।
२. वडाहरुमा कभर्डहल निर्माण तथा खेलकुद पूर्वाधार विकास गर्दै लगिने छ ।
३. युवाहरुले संचालन गर्ने खेलकुदका कार्यक्रमहरुलाई अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।
४. युवा क्लवहरु मार्फत संचालन हुने श्रृजनात्मक तथा रचनात्मक कार्यलाई सहयोग गर्ने नीति अपनाइने छ ।

आर्थिक विकास नीति

क) कृषि तथा पशु विकास नीति

१. व्यवसायिक कृषक, कृषक समूह तथा कृषक सहकारी संस्थाहरुलाई प्रोत्साहित गरिने छ ।
२. कृषि उपकरण तथा औजारहरुमा अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।
३. कृषि सहकारी संस्था तथा कृषक समूह मार्फत प्रत्येक घरमा करेसावारीको कार्यक्रम अभियानको रुपमा संचालन गर्न प्राथमिकता दिईने छ ।
४. कृषकहरुलाई तालिमको व्यवस्थाका साथै कृषक पाठशालाहरु संचालन गरिने छ ।
५. पशुपालक किसानलाई प्रोत्साहित गरिने छ । वोयर जातका वाख्रा पालन कार्यक्रमलाई विस्तार गरिने छ ।
६. अति विपन्न वर्गलाई वाख्रा र स्थानीय जातका कुखुरा पालन कार्यक्रममा अनुदानको व्यवस्था मिलाईने छ ।
७. कृषिक्षेत्रको गुरुयोजना अनुसार पहिचान भएका कृषि पकेट क्षेत्रहरु अनुसार कृषि तथा पशुपालन कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।
८. व्यवसायिक कृषकहरुलाई गोठ सुधार तथा अन्य कार्यक्रममा अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

९. बारीमा टेक्टर जाने बाटो र गह्रा सुधार कार्यक्रमलाई ५० प्रतिशत अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

ख) बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी सम्बन्धी नीति

१. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

२. सहकारी शिक्षामार्फत प्रत्येक परिवारलाई सहकारी संस्थामा आवद्ध गर्ने नीति लिइनेछ ।

३. छरिएर रहेका, एउटै प्रकृतिका, शेयर सदस्य एक सय भन्दा कम रहेका सहकारी संस्थाहरुलाई एकीकरण गरिनेछ ।

४. गाउँपालिकाका झण्डै सबै वडा कार्यक्षेत्र रहेको, व्यवस्थापन पक्ष बलियो भएको कृषि सहकारी संस्थालाई प्रस्तावको आधारमा कृषिउपज संकलन तथा बजारिकरणका लागि आवश्यक सवारी साधनको लागि अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

५. सहकारी संस्थाका संचालक, लेखासमितिका पदाधिकारी तथा व्यवस्थापकहरुलाई लेखा व्यवस्थापन, सहकारी व्यवस्थापन तथा नेतृत्व विकास तालिम लगायतका तालिम संचालन गरी क्षमता अभिबृद्धि गरिनेछ ।

ग) उद्योग तथा बाणिज्य नीति

१. कृषिमा आधारित साना घरेलु उद्योगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

२. गुणस्तर, नापतौल तथा मूल्यमा एकरुपता कायम गर्न प्रशासन र उद्योग बाणिज्य संघसँग समन्वय गरिनेछ ।

३. गुणस्तरीय र सुलभ बजारको लागि उपभोक्ता सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालनको साथै बजारको नियमित अनुगमन र नियमन गरिने छ ।

४. मदिरा तथा सूर्तजन्य पदार्थ बेचविखन तथा नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६ लाई प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गरी मदिरा तथा सूर्तजन्य पदार्थ बेचविखन र सेवन कार्यलाई नियन्त्रित र व्यवस्थित गरिनेछ ।

घ) पर्यटन नीति

१. रिडीको धार्मिक तथा पर्यटकीय विकासको लागि तयार गरिएको गुरुयोजना र DPR अनुसारको कार्य संचालन गर्न विशेष पहल गरिनेछ ।

२. बम्घाकोटको पर्यटकीय विकासका लागि बन्ने गुरुयोजना अनुसारको कार्यलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।

३. श्रीङ्गीश्वरधामको पर्यटकीय विकासको लागि योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

४. अन्य सम्भाव्य पर्यटन स्थलहरुको पहिचान र विकास गरिनेछ ।

ङ) रोजगारी सम्बन्धी नीति

१. शीपमूलक तालिम, व्यवसायजन्य तालिमको माध्यमबाट रोजगार तथा स्वरोजगार सृजना गर्ने खालका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

२. प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा संचालन गरिनेछ ।

पूर्वाधार विकास नीति

क) सडक नीति

१. वडा कार्यालय र गाउँपालिकाको केन्द्र सम्म जाने सडकहरु क्रमशः स्तरोन्नती गरिने छ ।

२. गाउँपालिका भित्रका सम्पूर्ण सडकहरुलाई ग्रेडिङ (Grading) गर्ने मापदण्ड तयार गरी कार्यक्रम सहित कार्यान्वयन गरिनेछ ।

३. गाउँपालिकाले आगामी दिनहरुमा अत्यावश्यक नयां ट्र्याक खोल्ने वाहेक बनेका सडकहरुलाई व्यवस्थित गर्ने, चौडा गर्ने, नालिको व्यवश्था गर्ने, ग्राभेल गर्ने र पिच गर्ने नीति लिईने छ ।

४. सडक गुरुयोजना निर्माण गरी सडक निर्माण कार्य अगाडि बढाइनेछ ।

५. सडकको मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सडकहरुमा क्रमशः नालीको व्यवस्था गरिनेछ । नयाँ निर्माण हुने सडकहरुमा अनिवार्य रुपमा नालिको व्यवस्था गर्ने नीति लिइनेछ ।

६. गाउँपालिकाभित्रका गौरवका आयोजनाहरुको छनौट गरी क्रमागत रुपमा सम्पन्न गर्दै लगिनेछ ।

७. कालोपत्रे सडक तथा अन्य सडकहरु प्रचलित कानून अनुसार निर्माण गर्ने नीति लिइनेछ ।

८. खोला तथा नदीहरुमा आवश्यकता अनुसार झोलुङ्गे पुल निर्माण गरिनेछ ।

ख) सिंचाई नीति

१. साना सिंचाई आयोजनाहरुलाई सिचाई कुलोको मर्मत संभार र नयां प्रविधिमा आधारित सिंचाई आयोजनाको कार्यन्वयनमा जोड दिइने छ ।

२. मझौला र ठूला सिंचाई योजना निर्माणको लागि सिंचाई डिभिजन कार्यालय र प्रदेश सरकार र संघीय सरकार समक्ष्य पहल गरिनेछ ।

३. सिचाई सुविधा पुगेको खेती योग्य जमीन बांझो राख्न नपाइने नीति लिईने छ ।

ग) उर्जा सम्बन्धी नीति

१. गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा संचालित सौर्य सडक बत्तीको दिगोपनाको निमित्त बैकल्पिक उर्जा प्रबर्द्धन केन्द्रसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

२. सामुदायिक विद्युतिकरणको दिगो व्यवस्थापनको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाईनेछ ।

३. गाउँपालिकामा रहेका काठका पोल हटाई स्टीलका पोल विस्तार गर्नको लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

घ) भवन तथा शहरी विकास नीति

१. गाउँपालिकाभित्र निर्माण गरिने भवनको नक्शा पासको लागि अमिन (नापी प्राविधिक) कर्मचारीहरुको व्यवस्था सहित नाप नक्शा शाखाको स्थापना गरिनेछ ।

२. गाउँपालिकाभित्र खरका छाना भएका घरहरु हटाउने नीतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

३. शहरी विकास कार्याक्रमलाई योजनावद्धरुपमा अगाडि बढाइनेछ ।

४. गाउँपालिका भित्र निर्माण हुने नयाँ पक्की घरको नक्शापास गरेर मात्र निर्माण गर्ने र कच्ची घर निर्माणको लागि अनुमती लिनुपर्ने नीतिगत व्यवस्था भैसकेकोमा सो को प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५. गाउँपालिकाभित्र निर्माण भएका सबै घरहरुको लगत तयार गरिनेछ ।

६. जनता आवास कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिनको लागि सम्बन्धित निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

७. भुकम्प पछिको पुन निर्माण कार्यलाई छिटो सम्पन्न गर्न आवश्यक सहजिकरण गरिने छ ।

८. वस्तिविकास, शहरी योजना तथा भवन निर्माण सम्बन्धी आधारभूत निर्माण मापदण्ड २०७२ लाई कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ ।

वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन नीति

क) जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण नीति

१. जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रणको लागि सबै सर्बसाधारण जनता समक्ष्य सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

२. बाढी पहिरोको जोखिमयुक्त क्षेत्रमा रहेका बस्तिको संरक्षणको लागि आवस्यक कार्य गरिनेछ ।

ख) वन, वातावरण तथा भू–संरक्षण नीति

१. वातावरणीय प्रदुषण न्यूनीकरणको लागि आवस्यक कार्य गरिनेछ ।

२. वन उपभोक्ता समूहलाई प्रभावकारी र गतिशिल बनाइनेछ । सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको काम कारवाहीलाई पारदर्शी, मितव्ययी र जवाफदेही बनाइनेछ ।

३. बजार क्षेत्रको सरसफाई र ढल नाली व्यवस्थापनको लागि ठोस कार्यक्रम ल्याइनेछ ।

४. ग्रामिण बस्ति सरसफाईको लागि चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

५. सडक निर्माणको कारण हुन सक्ने सम्भावित क्षेती न्यूनीकरणको लागि जोखिम युक्त क्षेत्रमा तार जाली, ग्याविनवाल निर्माण, नाली व्यवस्थापन लगायतको कार्य गरिनेछ ।

६. बाढी पहिरोको जोखिम युक्त क्षेत्रमा तटबन्ध, ग्याविन वाल निर्माण, वृक्षारोपण लगायतका कार्य गरिनेछ ।

७. पहिरो ग्रस्त क्षेत्रबाट हुने पानीको बहाबलाई अन्यत्रबाट बग्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

८. विकास निर्माणको कार्य गर्दा वातावरणीय असरको ख्याल गरिनेछ ।

ग) जलवायु परिवर्तन नीति

१. जलवायु परिर्वतनबाट पर्ने प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नको लागि वनजंगलको संरक्षण, पानीको स्रोतको उचित संरक्षण, व्यवस्थापन र वृक्षारोपण लगायतका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

२. जलवायु परिवर्तनबाट वातावरणमा परेको असरको बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।

घ) विपद् व्यवस्थापन नीति

१. विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कार्यविधी, मापदण्ड बनाई कार्यान्यन गरिनेछ ।

२. विपद् पूर्व तयारी, खोज तथा उद्धार राहत सामाग्रीको भण्डारण र वितरण गरिनेछ ।

३. विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्वन्धी आयोजनाहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिनेछ ।

४. विपद् व्यवस्थापन कोषमा आवश्यक रकमको व्यवस्था गरिनेछ र आवश्यकता अनुसार उक्त कोषको परिचालन गरिनेछ।

५. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि गठन भएका विभिन्न समितिहरुलाई गतिशिल रुपमा परिचालन गरिनेछ।

६. विपद्को समयमा तत्काल राहत, उद्धारका कार्य गर्नको लागि विभिन्न सरोकारवालाको सहभागितामा एक एक्सन टिम (Action Team) गठन गरिनेछ।

७. विपद् प्रतिकार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ।

८. विपद्को समयमा तुरुन्तै सम्बोधन गर्ने गरी कार्य गरिनेछ।

९. विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय सघं संस्था, विद्यालय, उद्योग वाणिज्य सघं, स्वास्थ्य संस्था, क्लव लगायत जिल्ला प्रशासन कार्यालय, प्रहरी, सेना, सुरक्षा निकाय समेतसँग सहकार्य गरिनेछ।

१०. भुकम्प वाढी, पहिरो, महामारी, आगलागी आदिको व्यवस्थापन गर्नका लागि पूर्व तयारी, पूर्व सूचना प्रणाली, खोज तथा उद्दार, राहत सामाग्रीको पूर्व भण्डारण, कोष सन्चालन, वितरण र पूर्नस्थापनाको व्यवस्था गरिने छ।

११. प्रकोप, महामारी, जस्ता कुरालाई जनतासम्म पुर्याउन संचार माध्यमबाट निरन्तररुपमा सूचना प्रवाह गरिनेछ ।

१२. विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न सभा, गोष्ठी, प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

ङ) आगलागीबाट सुरक्षा नीति

१. शहर बजार र नगरउन्मुख बस्तीहरुमा हुन सक्ने सम्भावित आगलागीको जोखिमबाट बच्न र क्षेती न्यूनीकरणको लागि त्यस्ता जोखिम क्षेत्र/बस्तीहरुमा फायर एक्स्टिङ्गगुइसर जडानको कार्य गरिनेछ।

२. गाँउ कार्यपालिका, वडा कार्यालयहरु, आवश्यकता अनुसार विषयगत शाखा र स्वास्थ्य संस्थाहरुमा समेत क्रमशः फायर एक्स्टिङ्गगुइसर जडानको कार्य गरिनेछ।

३. आगलागीबाट जोगिनका लागि चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।

संस्थागत विकास, क्षमता अभिबृद्धि र सुशासन नीति

क) राजस्व परिचालन नीति

१. गाउँपालिकाको राजस्व परामर्श समितिको सिफारिसलाई आधारमानि गाउँकार्यपालिकाको राजस्वका स्रोत, दर र दायरालाई फराकिलो बनाउँदै जाने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

२. आन्तरिक स्रोत तर्फका कर, दस्तुर, शुल्क, महशुल असुली व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाईनेछ । विगतमा दर्ता र नविकरण शुल्क एउटै दरमा कायम भएकोमा आगामी आर्थिक वर्ष देखि दर्ता र नविकरण शुल्क फरक फरक दरमा हुनेगरी परिमार्जन गरिनेछ ।

३. भूमिकर/मालपोत, व्यवसाय कर, बहालकर (घर, जग्गा, सवारी साधन, आदि), सिफारिस दस्तुर, विज्ञापन कर लगायतका कर तथा अन्य स्रोतहरुको लगत अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ । र असुली प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाईनेछ ।

४. भूमिकर/मालपोतलाई समयानुकुल परिमार्जन गरिनेछ ।

५. गाउँपालिकाभित्र आन्तरिक आयका स्रोतहरुको पहिचान तथा परिचालन गरी आन्तरिक स्रोत बृद्धि गर्दै जाने नीति लिईनेछ ।

६. कर प्रणालीलाई व्यवस्थित, बैज्ञानिक र पारदर्शी बनाईनेछ ।

ख) मानव संशाधन विकास निति

१. गाउँकार्यपालिकामा रहेको स्वीकृत दरबन्दीमा कर्मचारी पदपूर्तिको लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र लोकसेवा आयोगसँग समन्वय गरी रिक्त पद पूर्ति हुने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

२. गाउँकार्यपालिकामा कार्यरत रहेका कर्मचारीहरुको सेवा सुविधामा समयानुकुल पुनरावलोकन गरिनेछ ।आवस्यकता र औचित्यका आधारमा कुनै क्षेत्र/निकायमा थप कर्मचारी अत्यावस्यक भएमा कानूनको परिधीभित्र रही सेवाकरारमा कर्मचारी लिईनेछ ।

३. जनप्रतिनिधी र कर्मचारीहरुको सीप, दक्षतामा अभिबृद्धि गर्नको लागि आवस्यकता अनुसार तालिम, अध्ययन, अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था गरिनेछ ।

४. कर्मचारीहरुलाई कार्यप्रेरणा जगाई उच्च मनोबलका साथ कार्य गर्ने वातावरण निर्माण गरिने छ । यसको लागि कार्यबोझको आधारमा थप सुविधाको व्यवस्था गरिनेछ ।

५. कर्मचारीहरुलाई कार्य सम्पादनको आधारमा गाउँपालिकाबाट पुरस्कृत गरिनेछ ।कार्य सम्पादनको आधारमा पुरस्कार र दण्डको निति अवलम्वन गरिनेछ ।कर्मचारीप्रति न्यायपूर्ण व्यवहार गरिनेछ ।

६. विषयगत समितिलाई प्रभावकारी बनाउन तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

ग) सामान्य सेवा व्यवस्थापन नीति

१. गाउँकार्यपालिकाको प्रशासन व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाईनेछ ।

२. कार्यसम्पादन प्रणालीलाई पारदर्शी, उत्तरदायी, मितव्ययी र छिटो छरितो बनाईनेछ ।

३. कार्यसम्पादनको लागि आवश्यक नीति, नीयम, कानूनहरुको तर्जुमा गरिनेछ ।

४. क्षेत्रगत नीति, रणनीति तथा आवधिक योजना र आवश्यकता अनुसार गुरुयोजना तर्जुमा गरिनेछ ।

५. सुचना प्रविधिको प्रयोगलाई व्यापक बनाईनेछ । इन्टरनेट नपुगेका वडाहरुमा इन्टरनेट पुर्याउनको लागि आवस्यक पहल गरी सबै वडाकार्यालयहरुमा भरपर्दो इन्टरनेट सुविधाको व्यवस्था गरिनेछ ।

६. सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राहीहरुको विवरण अनलाइन सिस्टममा रहेको र व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण यसै आर्थिक वर्षदेखि एक वडामा शुरु गरिसकिएकोमा आगामी आर्थिक वर्षदेखि सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त लाभग्राहीहरुको विवरण र व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण सबै वडामा अनलाइन सिस्टमबाट गरिनेछ ।

७. सबै वडाकार्यालय तथा विषयगत शाखा कार्यालयहरुबाट सम्पादन हुने काम कारवाहीहरुको एकीकृत रुपमा गाउँपालिकाबाटै एउटै सर्भरबाट नियन्त्रण र अनुगमन हुने व्यवस्था गरिनेछ । यसको लागि सबै वडाकार्यालय र विषयगत शाखाहरु गाउँकार्यपालिकाको नेटवर्किङ्ग सिस्टममा ल्याइनेछ ।

८. नागरिक वडापत्र तयार गरी डिजिटाइज्ड (Digitized) गरिनेछ ।

९. गाउँपालिकामा Digital Notice Board को व्यवस्था गरिनेछ ।

१०. विद्युतिय हाजिरीलाई थप प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन सबै स्वास्थ्य चौकीहरु र विद्यालय सम्म विस्तार गरिनेछ ।

११. स्वीकृत कानून, कार्यविधी, मापदण्डहरू पुस्तकका रुपमा प्रकाशन गरी आवश्यकता अनुसार उपलब्धता गरिनेछ ।

१२. कार्यालय व्यवस्थापनको लागि आवश्यक फर्निचर, मेशीनरी औजार, उपकरणको व्यवस्था गर्नुका साथै डाटा बेसलाई व्यवस्थित गर्नको लागि आवश्यक पर्ने थप सफ्टवेयरहरु खरिद गरी प्रयोग गरिनेछ ।

१३. प्राविधिक कर्मचारीहरुको लागि आवश्यक उपकरणहरु खरिद गरिनेछ ।

१४. सबै प्रकारका बेरुजुलाई घटाउँदै लगि शुन्य बेरुजु बनाउने नीति लिइनेछ । गत विगत वर्षका बेरुजु फछ्र्यौटको लागि प्रभावकारी रुपमा कार्य गरिनेछ ।

१५. आर्थिक कारोवार मितव्ययी र पारदर्शी ढंगले संचालन गरिनेछ ।

१६. गाउँपालिकाभित्रका सार्वजनिक तथा पर्ति जग्गाहरुको पहिचान गरी संरक्षण गरिनेछ । साथै उक्त जग्गाको अतिक्रमण गर्नेहरुलाई दण्डित गरिनेछ ।

१७. आयोजनाहरुको गुणस्तरीय र प्रभावकारी रूपमा समयमा नै सम्पन्न गर्नको लागि सबै वडाहरुमा प्राविधिक कर्मचारीको व्यवस्था गरिनेछ ।

१८. सबै आयोजनाका उपभोक्ता समितिहरुलाई तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

घ) संस्थागत क्षमता विकास नीति

१. कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको लागि गाउँपालिका कार्यालय भवन र वडाकार्यालय भवनहरुको निर्माणकार्यको शुरुवात यसै आर्थिक वर्षमा गरिनेछ ।

२. विद्युतको भरपर्दो आपूर्तिको लागि सौर्यउर्जा वा इन्भर्टर जडानको माध्यमबाट गाउँपालिका तथा वडाकार्यालयहरुमा विद्युत आपूर्तिलाई सुनिश्चित गरिनेछ ।

सुरक्षा व्यवस्थापन नीति

१. कार्यालयको सुरक्षा व्यवस्था भरपर्दो बनाउनको लागि आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।

२. गाउँपालिकाभित्र आन्तरिक सुरक्षा व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन स्थानीय प्रहरी कार्यालयसँग सहकार्य र समन्वयात्मक रुपमा कार्य गरिनेछ । आवश्यकता अनुसार जिल्लाका सुरक्षा निकायहरुसँग पनि समन्वय गरिनेछ ।

३. स्थानीय संघ संस्था, क्लब, नागरिक समाज, राजनीतिक दल, महिला समूह, आदिसँग रचनात्मक क्रियाकलाप संचालन गरिनेछ ।

ङ) स्थानीय तथ्यांक व्यवस्थापन तथा अभिलेख व्यवस्थापन नीति

१. कार्यालयको डाटाबेसलाई व्यवस्थित गरी सबै अभिलेखलाई कम्प्युटर प्रणालीमा अभिलेखिकरण गर्ने कार्यको थालनी गरिनेछ ।

२. कार्यालयमा रहेका सफ्टवेयर र वेवसाइटलाई अद्यावधिक राखिनेछ ।ऐन, कानून, कार्यविधी, सूचना लगायतका सरोकारका सबै सूचनाहरुलाई कार्यालयको वेवसाइटमा राखिनेछ ।

३. गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र (Village Profile) अद्यावधिक र परिमार्जन गरी प्रकाशन गरिनेछ ।

४. अभिलेख व्यवस्थापनलाई भरपर्दो र प्रभावकारी बनाइनेछ ।

च) सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षण नीति

१. सार्वजिनक निकायबाट भए गरेका कार्यहरुको जनताले प्रत्येक्षरुपमा जान्न बुझ्न पाउने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्दै आगामी आर्थिक वर्षको प्रत्येक चौमासिक अवधीमा सार्वजनिक सुनुवाई गरिनेछ ।

२. गाउँकार्यपालिका/वडाहरुबाट संचालन हुने आयोजनाहरुको आयोजनास्थल वा सम्बन्धित वडाकार्यालयमा उपभोक्ता, नागरिक समाज, सरोकारवाला सबैको सहभागितामा सार्वजनिक परीक्षण गरिनेछ ।

छ) अनुसन्धान तथा विकास नीति

१. गाउँपालिका क्षेत्रको समन्वयात्मक र सन्तुलित विकासको लागि क्षेत्रगत नीति, रणनीति, गुरूयोजनाको आवश्यकता पर्दछ । त्यसैले चालु आर्थिक वर्षमा कृषिक्षेत्रको वृत्तचित्र र रणनीति तयार गरिएकोमा आगामी आर्थिक वर्षमा सडक, उर्जा, आवास, आदि क्षेत्रको अध्ययन, विश्लेषण गरी गुरूयोजना तयार गरिनेछ । यसको लागि आवश्यकता अनुसार विज्ञ/परामर्शदाताहरुबाट परामर्श सेवा लिइनेछ ।

अन्त्यमा, यस नीति तथा कार्यक्रम तयार गर्ने क्रममा आ-आफ्नो क्षेत्रबाट सहयोग गर्नुहुने कार्यपालिकाका सदस्यहरु, राष्ट्रसेवक कर्मचारीहरु तथा रचनात्मक सुझाव र सल्लाह दिनुहुने सबैलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु र आगामी दिनमा यस नीति तथा कार्यक्रमलाई प्रभावकारीरुपमा कार्यान्वयनको लागि रचनात्मक सहयोगको अपेक्षा राख्दछु ।धन्यवाद!

सामाजिक विकास नीति

क) शिक्षा नीति

१५. स्थानीय श्रोतका निजी शिक्षकहरुको तलवका लागि सेलरी PCF उपलव्ध गराइने छ ।

१६. कक्षा ३, ५ र ८ को गाउँपालिका स्तरीय परीक्षा प्रभावकारी ढंगले संचालन गरिने छ।

१७. विभिन्न अतिरिक्त क्रियाकलाप र राष्ट्रपति रनिङ शिल्ड प्रतियोगिता संचालन गरिने छ ।

१८. विद्यालयहरुलाई समायोजन गर्ने, सिकाईको स्तर र विद्यार्थी संख्या न्यून भएका विद्यालयवाट कक्षा घटाउने नीतिलाई निरन्तरता दिइने छ ।

१९. विद्यालय बस संचालनको खर्च स्वयं विद्यालयवाट व्यहोर्ने प्रतिवद्धता जनाउने माध्यमिक विद्यालयलाई बस खरिद गर्न अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।

२०. विपन्न परिवारका विद्यार्थीहरुलाई अंग्रेजी माध्यमका पाठ्यपुस्तक खरिदमा अनुदान उपलव्ध गराईने छ ।

२१. विद्यालयको पठनपाठन लगायत सम्पूर्ण क्षेत्रको जिम्मेवारी वहन र पारदर्शिताका लागि प्रत्येक वडाका लिडर माध्यमिक विद्यालयहरुमा सार्वजनिक सुनुवाईका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

२२. विद्यार्थीहरुमा नैतिक आचरण तथा अनुशासन कायम गर्नका लागि सबै माध्यमिक विद्यालयहरुमा स्काउट शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ ।

२३. स्थानीय पाठ्यक्रम र तदनुरुप पाठ्यपुस्तकको विकास गर्ने तथा अंग्रेजी माध्यमका पाठ्यपुस्तक निर्धारण गर्ने कार्य गरिने छ ।

२४. शिक्षकहरुको दक्षता अभिवृद्धिका लागि तालिमका कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

२५. विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक संघका अध्यक्षहरु बीच अन्तरक्रिया कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

२६. कार्य सम्पादनको आधारमा शिक्षकहरुलाई पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गरिनेछ ।

२७. अटिजम लगायत बौद्धिक अपाङ्गता भएका वालवालिकाको लागि सिकाई र क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

२८. शिक्षक छनौट र नियुक्तिको लागि रोष्टर छनौट तथा प्रश्नबैंक निर्माण गरिनेछ ।

ख) स्वास्थ्य नीति

९. सवै स्वास्थ्य चौकीमा प्रत्येक २ महिनामा ल्याव र थप औषधी सहित डाक्टरहरुको टिम पठाउने कार्यलाई निरन्तरता दिइने छ ।

१०. गर्भवती महिलाहरुलाई आईरन चक्कीको साथै क्याल्सियम समेत निशुल्क उपलव्ध गराइने छ ।

११. सुत्केरी हुने महिलाहरुलाई गाउँपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थामा रहेका वर्थिङ्ग सेन्टर सम्म निशुल्क एम्वुलेन्स सेवा उपलव्ध गराइने छ ।

१२. रुरु गाउँपालिकाको वडा नं. १, रुरुमा रहेको प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई १५ सैयाको सुविधा सम्पन्न अस्पताल वनाउने कार्यलाई कार्यान्वयन गर्न पहल गरिने छ ।

१३. आरोग्य शिविर तथा योग शिविरहरु संचालन गरिने छ ।

१४. स्त्रीरोगका साथै अन्य स्वास्थ्य परीक्षण सम्वन्धी शिविर संचालन गरिने छ ।

१५. स्वास्थ्य चौकीहरुमा ल्याव व्यवस्थापन तथा वर्थिङ्ग सेन्टर स्थापना गर्ने कार्यलाई विस्तार गर्दै लगिनेछ ।

१६. आयुर्वेद उपचार प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

ग) खानेपानी तथा सरसफाई नीति

९. निर्माणाधिन लिफ्टिङ खानेपानीका योजनाहरु सम्पन्न गरिने छ ।

१०. नयाँ खानेपानी आयोजना संचालन तथा संभाव्यता अध्ययन गरिनेछ ।

११. आकाशे पानी संकलनका लागि घैटा/टयाङकीहरु निर्माण गरिने छ ।

१२. बजार क्षेत्रका डम्पिङ साइटहरुलाई व्यवस्थित गरिने छ ।

१३. सरसफाई कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी वनाईने छ ।

१४. फोहरमैला व्यवस्थापनलाई जोड दिईने छ ।

१५. बजार क्षेत्रको फोहर व्यवस्थापनको लागि स्थानीय बासीसँग साझेदारीमा कार्य संचालन गरिनेछ ।

१६. बजारक्षेत्रमा रहेका कामनलाग्ने कवाडी सामानहरुको उचीत व्यवस्थापन गरिनेछ ।

घ) महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता सम्बन्धी नीति

८. महिला विरुद्ध हुने सवै प्रकारका भेदभाव, हिंसा र शोषणको अन्त्य गर्न वडास्तरीय सचेतनामूलक कार्यक्रम सन्चालन गरिने छ ।

९. ७० वर्ष नाघेका गाउँपालिकाभित्रका जेष्ठ नागरिकको लागि स्वास्थ्य संस्थाहरुमा उपलव्ध सवै सेवा, परीक्षण तथा औषधोपचार पूर्णरुपमा निशुल्क गरिने छ ।

१०. बाल अधिकार समबन्धी चेतना अभिबृद्धि गराउने कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।

११. किशोरी तथा महिलाहरुको लागि आत्मरक्षा तालिम संचालन गरिनेछ ।

१२. विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकाहरुलाई विद्यालयमा पहुँच पुर्‍याइनेछ ।

१३. विभिन्न समुदायमा परम्परादेखि चलि आएका जात्रा, पर्व, धार्मिकस्थल, कला संस्कृतिको संरक्षण र संबर्द्धन गरिनेछ ।

१४. महिला, आदिवासी जनजाति, युवा, दलित तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुलाई लक्षित गरी विभिन्न शीपमूलक तथा क्षमता अभिबृद्धि गर्ने कार्यक्रम एवं सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

घ) युवा तथा खेलकुद नीति

५. युवाहरुलाई व्यवसायीक शीपमुलक तालिमको माध्यमवाट स्वरोजगारीका लागि प्रोत्साहित गरिने छ ।

६. वडाहरुमा कभर्डहल निर्माण तथा खेलकुद पूर्वाधार विकास गर्दै लगिने छ ।

७. युवाहरुले संचालन गर्ने खेलकुदका कार्यक्रमहरुलाई अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।

८. युवा क्लवहरु मार्फत संचालन हुने श्रृजनात्मक तथा रचनात्मक कार्यलाई सहयोग गर्ने नीति अपनाइने छ ।

आर्थिक विकास नीति

क) कृषि तथा पशु विकास नीति

१०. व्यवसायिक कृषक, कृषक समूह तथा कृषक सहकारी संस्थाहरुलाई प्रोत्साहित गरिने छ ।

११. कृषि उपकरण तथा औजारहरुमा अनुदानको व्यवस्था गरिने छ ।

१२. कृषि सहकारी संस्था तथा कृषक समूह मार्फत प्रत्येक घरमा करेसावारीको कार्यक्रम अभियानको रुपमा संचालन गर्न प्राथमिकता दिईने छ ।

१३. कृषकहरुलाई तालिमको व्यवस्थाका साथै कृषक पाठशालाहरु संचालन गरिने छ ।

१४. पशुपालक किसानलाई प्रोत्साहित गरिने छ । वोयर जातका वाखा पालन कार्यक्रमलाई विस्तार गरिने छ ।

१५. अति विपन्न वर्गलाई वाखा र स्थानीय जातका कुखुरा पालन कार्यक्रममा अनुदानको व्यवस्था मिलाईने छ ।

१६. कृषिक्षेत्रको गुरुयोजना अनुसार पहिचान भएका कृषि पकेट क्षेत्रहरु अनुसार कृषि तथा पशुपालन कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।

१७. व्यवसायिक कृषकहरुलाई गोठ सुधार तथा अन्य कार्यक्रममा अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

१८. बारीमा टेक्टर जाने बाटो र गह्रा सुधार कार्यक्रमलाई ५० प्रतिशत अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

ख) बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी सम्बन्धी नीति

६. बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

७. सहकारी शिक्षामार्फत प्रत्येक परिवारलाई सहकारी संस्थामा आवद्ध गर्ने नीति लिइनेछ ।

८. छरिएर रहेका, एउटै प्रकृतिका, शेयर सदस्य एक सय भन्दा कम रहेका सहकारी संस्थाहरुलाई एकीकरण गरिनेछ ।

९. गाउँपालिकाका झण्डै सबै वडा कार्यक्षेत्र रहेको, व्यवस्थापन पक्ष बलियो भएको कृषि सहकारी संस्थालाई प्रस्तावको आधारमा कृषिउपज संकलन तथा बजारिकरणका लागि आवश्यक सवारी साधनको लागि अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।

१०. सहकारी संस्थाका संचालक, लेखासमितिका पदाधिकारी तथा व्यवस्थापकहरुलाई लेखा व्यवस्थापन, सहकारी व्यवस्थापन तथा नेतृत्व विकास तालिम लगायतका तालिम संचालन गरी क्षमता अभिबृद्धि गरिनेछ ।

ग) उद्योग तथा बाणिज्य नीति

५. कृषिमा आधारित साना घरेलु उद्योगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

६. गुणस्तर, नापतौल तथा मूल्यमा एकरुपता कायम गर्न प्रशासन र उद्योग बाणिज्य संघसँग समन्वय गरिनेछ ।

७. गुणस्तरीय र सुलभ बजारको लागि उपभोक्ता सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम संचालनको साथै बजारको नियमित अनुगमन र नियमन गरिने छ ।

८. मदिरा तथा सूर्तजन्य पदार्थ बेचविखन तथा नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६ लाई प्रभावकारी ढंगले कार्यान्वयन गरी मदिरा तथा सूर्तजन्य पदार्थ बेचविखन र सेवन कार्यलाई नियन्त्रित र व्यवस्थित गरिनेछ ।

घ) पर्यटन नीति

५. रिडीको धार्मिक तथा पर्यटकीय विकासको लागि तयार गरिएको गुरुयोजना र DPR अनुसारको कार्य संचालन गर्न विशेष पहल गरिनेछ ।

६. बम्घाकोटको पर्यटकीय विकासका लागि बन्ने गुरुयोजना अनुसारको कार्यलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।

७. श्रीङ्गीश्वरधामको पर्यटकीय विकासको लागि योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

८. अन्य सम्भाव्य पर्यटन स्थलहरुको पहिचान र विकास गरिनेछ ।

ङ) रोजगारी सम्बन्धी नीति

३. शीपमूलक तालिम, व्यवसायजन्य तालिमको माध्यमबाट रोजगार तथा स्वरोजगार सृजना गर्ने खालका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

४. प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा संचालन गरिनेछ ।

<u>पूर्वाधार विकास नीति</u>

क) सडक नीति

९. वडा कार्यालय र गाउँपालिकाको केन्द्र सम्म जाने सडकहरु क्रमशः स्तरोन्नती गरिने छ ।

१०. गाउँपालिका भित्रका सम्पूर्ण सडकहरुलाई ग्रेडिङ (Grading) गर्ने मापदण्ड तयार गरी कार्यक्रम सहित कार्यान्वयन गरिनेछ ।

११. गाउँपालिकाले आगामी दिनहरुमा अत्यावश्यक नयां ट्र्याक खोल्ने वाहेक बनेका सडकहरुलाई व्यवस्थित गर्ने, चौडा गर्ने, नालिको व्यवश्था गर्ने, ग्राभेल गर्ने र पिच गर्ने नीति लिईने छ ।

१२. सडक गुरुयोजना निर्माण गरी सडक निर्माण कार्य अगाडि बढाइनेछ ।

१३. सडकको मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सडकहरुमा क्रमशः नालीको व्यवस्था गरिनेछ । नयाँ निर्माण हुने सडकहरुमा अनिवार्य रुपमा नालिको व्यवस्था गर्ने नीति लिइनेछ ।

१४. गाउँपालिकाभित्रका गौरवका आयोजनाहरुको छनौट गरी क्रमागत रुपमा सम्पन्न गर्दै लगिनेछ ।

१५. कालोपत्रे सडक तथा अन्य सडकहरु प्रचलित कानून अनुसार निर्माण गर्ने नीति लिइनेछ ।

१६. खोला तथा नदीहरुमा आवश्यकता अनुसार झोलुङ्गे पुल निर्माण गरिनेछ ।

ख) सिंचाई नीति

४. साना सिंचाई आयोजनाहरुलाई सिचाई कुलोको मर्मत संभार र नयां प्रविधिमा आधारित सिंचाई आयोजनाको कार्यन्वयनमा जोड दिइने छ ।

५. मझौला र ठूला सिंचाई योजना निर्माणको लागि सिंचाई डिभिजन कार्यालय र प्रदेश सरकार र संघीय सरकार समक्ष्य पहल गरिनेछ ।

६. सिचाई सुविधा पुगेको खेती योग्य जमीन बांझो राख्न नपाइने नीति लिईने छ ।

ग) उर्जा सम्बन्धी नीति

४. गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा संचालित सौर्य सडक बत्तीको दिगोपनाको निमित्त बैकल्पिक उर्जा प्रबर्द्धन केन्द्रसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

५. सामुदायिक विद्युतिकरणको दिगो व्यवस्थापनको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाईनेछ ।

६. गाउँपालिकामा रहेका काठका पोल हटाई स्टीलका पोल विस्तार गर्नको लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

घ) भवन तथा शहरी विकास नीति

९. गाउँपालिकाभित्र निर्माण गरिने भवनको नक्शा पासको लागि अमिन (नापी प्राविधिक) कर्मचारीहरुको व्यवस्था सहित नाप नक्शा शाखाको स्थापना गरिनेछ ।

१०. गाउँपालिकाभित्र खरका छाना भएका घरहरु हटाउने नीतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।

११. शहरी विकास कार्याक्रमलाई योजनावद्धरुपमा अगाडि बढाइनेछ ।

१२. गाउँपालिका भित्र निर्माण हुने नयाँ पक्की घरको नक्शापास गरेर मात्र निर्माण गर्ने र कच्ची घर निर्माणको लागि अनुमती लिनुपर्ने नीतिगत व्यवस्था भैसकेकोमा सो को प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१३. गाउँपालिकाभित्र निर्माण भएका सबै घरहरुको लगत तयार गरिनेछ ।

१४. जनता आवास कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिनको लागि सम्बन्धित निकायहरुसँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

१५. भुकम्प पछिको पुन निर्माण कार्यलाई छिटो सम्पन्न गर्न आवश्यक सहजिकरण गरिने छ ।

१६. वस्तिविकास, शहरी योजना तथा भवन निर्माण सम्बन्धी आधारभूत निर्माण मापदण्ड २०७२ लाई कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ ।

वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन नीति

क) जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण नीति

३. जल उत्पन्न प्रकोप नियन्त्रणको लागि सबै सर्बसाधारण जनता समक्ष्य सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

४. बाढी पहिरोको जोखिमयुक्त क्षेत्रमा रहेका बस्तिको संरक्षणको लागि आवस्यक कार्य गरिनेछ ।

ख) वन, वातावरण तथा भू–संरक्षण नीति

९. वातावरणीय प्रदुषण न्यूनीकरणको लागि आवस्यक कार्य गरिनेछ ।

१०. वन उपभोक्ता समूहलाई प्रभावकारी र गतिशिल बनाइनेछ । सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिको काम कारवाहीलाई पारदर्शी, मितव्ययी र जवाफदेही बनाइनेछ ।

११. बजार क्षेत्रको सरसफाई र ढल नाली व्यवस्थापनको लागि ठोस कार्यक्रम ल्याइनेछ ।

१२. ग्रामिण बस्ति सरसफाईको लागि चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

१३. सडक निर्माणको कारण हुन सक्ने सम्भावित क्षेती न्यूनीकरणको लागि जोखिम युक्त क्षेत्रमा तार जाली, ग्याविनवाल निर्माण, नाली व्यवस्थापन लगायतको कार्य गरिनेछ ।

१४. बाढी पहिरोको जोखिम युक्त क्षेत्रमा तटबन्ध, ग्याविन वाल निर्माण, वृक्षारोपण लगायतका कार्य गरिनेछ ।

१५. पहिरो ग्रस्त क्षेत्रबाट हुने पानीको बहाबलाई अन्यत्रबाट बग्ने व्यवस्था गरिनेछ ।

१६. विकास निर्माणको कार्य गर्दा वातावरणीय असरको ख्याल गरिनेछ ।

ग) जलवायु परिवर्तन नीति

३. जलवायु परिर्वतनबाट पर्ने प्रतिकूल प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्नको लागि वनजंगलको संरक्षण, पानीको स्रोतको उचित संरक्षण, व्यवस्थापन र वृक्षारोपण लगायतका कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

४. जलवायु परिवर्तनबाट वातावरणमा परेको असरको बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।

घ) विपद् व्यवस्थापन नीति

१३. विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कार्यविधी, मापदण्ड बनाई कार्यान्यन गरिनेछ ।

१४. विपद् पूर्व तयारी, खोज तथा उद्वार राहत सामाग्रीको भण्डारण र वितरण गरिनेछ ।

१५. विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्वन्धी आयोजनाहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१६. विपद् व्यवस्थापन कोषमा आवश्यक रकमको व्यवस्था गरिनेछ र आवश्यकता अनुसार उक्त कोषको परिचालन गरिनेछ ।

१७. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको लागि गठन भएका विभिन्न समितिहरुलाई गतिशिल रुपमा परिचालन गरिनेछ ।

१८. विपद्को समयमा तत्काल राहत, उद्धारका कार्य गर्नको लागि विभिन्न सरोकारवालाको सहभागितामा एक एक्सन टिम (Action Team) गठन गरिनेछ ।

१९. विपद् प्रतिकार्य योजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२०. विपद्को समयमा तुरुन्तै सम्बोधन गर्ने गरी कार्य गरिनेछ ।

२१. विपद् व्यवस्थापनको लागि स्थानीय सघं संस्था, विद्यालय, उद्योग वाणिज्य सघं, स्वास्थ्य संस्था, क्लव लगायत जिल्ला प्रशासन कार्यालय, प्रहरी, सेना, सुरक्षा निकाय समेतसँग सहकार्य गरिनेछ ।

२२. भुकम्प वाढी, पहिरो, महामारी, आगलागी आदिको व्यवस्थापन गर्नका लागि पूर्व तयारी, पूर्व सूचना प्रणाली, खोज तथा उद्दार, राहत सामाग्रीको पूर्व भण्डारण, कोष सन्चालन, वितरण र पूर्नस्थापनाको व्यवस्था गरिने छ ।

२३. प्रकोप, महामारी, जस्ता कुरालाई जनतासम्म पुर्याउन संचार माध्यमबाट निरन्तररुपमा सूचना प्रवाह गरिनेछ ।

२४. विपद जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न सभा, गोष्ठी, प्रशिक्षण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।

ङ) आगलागीबाट सुरक्षा नीति

४. शहर बजार र नगरउन्मुख बस्तीहरुमा हुन सक्ने सम्भावित आगलागीको जोखिमबाट बच्न र क्षेती न्यूनीकरणको लागि त्यस्ता जोखिम क्षेत्र/बस्तीहरुमा फायर एक्स्टिङ्गगुइसर जडानको कार्य गरिनेछ ।

५. गाँउ कार्यपालिका, वडा कार्यालयहरु, आवश्यकता अनुसार विषयगत शाखा र स्वास्थ्य संस्थाहरुमा समेत क्रमशः फायर एक्स्टिङ्गगुइसर जडानको कार्य गरिनेछ।

६. आगलागीबाट जोगिनका लागि चेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।

<u>संस्थागत विकास, क्षमता अभिबृद्धि र सुशासन नीति</u>

ज) राजस्व परिचालन नीति

७. गाउँपालिकाको राजस्व परामर्श समितिको सिफारिसलाई आधारमानि गाउँकार्यपालिकाको राजस्वका स्रोत, दर र दायरालाई फराकिलो बनाउँदै जाने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

८. आन्तरिक स्रोत तर्फका कर, दस्तुर, शुल्क, महशुल असुली व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाईनेछ । विगतमा दर्ता र नविकरण शुल्क एउटै दरमा कायम भएकोमा आगामी आर्थिक वर्ष देखि दर्ता र नविकरण शुल्क फरक फरक दरमा हुनेगरी परिमार्जन गरिनेछ ।

९. भूमिकर/मालपोत, व्यवसाय कर, बहालकर (घर, जग्गा, सवारी साधन, आदि), सिफारिस दस्तुर, विज्ञापन कर लगायतका कर तथा अन्य स्रोतहरुको लगत अद्यावधिक गर्दै लगिनेछ । र असुली प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाईनेछ ।

१०. भूमिकर/मालपोतलाई समयानुकुल परिमार्जन गरिनेछ ।

११. गाउँपालिकाभित्र आन्तरिक आयका स्रोतहरुको पहिचान तथा परिचालन गरी आन्तरिक स्रोत बृद्धि गर्दै जाने नीति लिईनेछ ।

१२. कर प्रणालीलाई व्यवस्थित, बैज्ञानिक र पारदर्शी बनाईनेछ ।

झ) <u>मानव संशाधन विकास निति</u>

७. गाउँकार्यपालिकामा रहेको स्वीकृत दरबन्दीमा कर्मचारी पदपूर्तिको लागि संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय र लोकसेवा आयोगसँग समन्वय गरी रिक्त पद पूर्ति हुने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

८. गाउँकार्यपालिकामा कार्यरत रहेका कर्मचारीहरुको सेवा सुविधामा समयानुकुल पुनरावलोकन गरिनेछ ।आवस्यकता र औचित्यका आधारमा कुनै क्षेत्र/निकायमा थप कर्मचारी अत्यावस्यक भएमा कानूनको परिधीभित्र रही सेवाकरारमा कर्मचारी लिईनेछ ।

९. जनप्रतिनिधी र कर्मचारीहरुको सीप, दक्षतामा अभिबृद्धि गर्नको लागि आवस्यकता अनुसार तालिम, अध्ययन, अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था गरिनेछ ।

१०. कर्मचारीहरुलाई कार्यप्रेरणा जगाई उच्च मनोबलका साथ कार्य गर्ने वातावरण निर्माण गरिने छ । यसको लागि कार्यबोझको आधारमा थप सुविधाको व्यवस्था गरिनेछ ।

११. कर्मचारीहरुलाई कार्य सम्पादनको आधारमा गाउँपालिकाबाट पुरस्कृत गरिनेछ ।कार्य सम्पादनको आधारमा पुरस्कार र दण्डको निति अवलम्वन गरिनेछ ।कर्मचारीप्रति न्यायपूर्ण व्यवहार गरिनेछ ।

१२. विषयगत समितिलाई प्रभावकारी बनाउन तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

ञ) सामान्य सेवा व्यवस्थापन नीति

१९. गाउँकार्यपालिकाको प्रशासन व्यवस्थापनलाई थप प्रभावकारी बनाईनेछ ।

२०. कार्यसम्पादन प्रणालीलाई पारदर्शी, उत्तरदायी, मितव्ययी र छिटो छरितो बनाईनेछ ।

२१. कार्यसम्पादनको लागि आवश्यक नीति, नीयम, कानूनहरुको तर्जुमा गरिनेछ ।

२२. क्षेत्रगत नीति, रणनीति तथा आवधिक योजना र आवश्यकता अनुसार गुरुयोजना तर्जुमा गरिनेछ ।

२३. सुचना प्रविधिको प्रयोगलाई व्यापक बनाईनेछ । इन्टरनेट नपुगेका वडाहरुमा इन्टरनेट पुर्याउनको लागि आवस्यक पहल गरी सबै वडाकार्यालयहरुमा भरपर्दो इन्टरनेट सुविधाको व्यवस्था गरिनेछ ।

२४. सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्ने लाभग्राहीहरुको विवरण अनलाइन सिस्टममा रहेको र व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण यसै आर्थिक वर्षदेखि एक वडामा शुरु गरिसकिएकोमा आगामी आर्थिक वर्षदेखि सामाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त लाभग्राहीहरुको विवरण र व्यक्तिगत घटना दर्ता विवरण सबै वडामा अनलाइन सिस्टमबाट गरिनेछ ।

२५. सबै वडाकार्यालय तथा विषयगत शाखा कार्यालयहरुबाट सम्पादन हुने काम कारवाहीहरुको एकीकृत रुपमा गाउँपालिकाबाटै एउटै सर्भरबाट नियन्त्रण र अनुगमन हुने व्यवस्था गरिनेछ । यसको लागि सबै वडाकार्यालय र विषयगत शाखाहरु गाउँकार्यपालिकाको नेटवर्किङ्ग सिस्टममा ल्याइनेछ ।

२६. नागरिक वडापत्र तयार गरी डिजिटलाइज्ड (Digitalized) गरिनेछ ।

२७. गाउँपालिकामा Digital Notice Board को व्यवस्था गरिनेछ ।

२८. विद्युतिय हाजिरीलाई थप प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन सबै स्वास्थ्य चौकीहरु र विद्यालय सम्म विस्तार गरिनेछ ।

२९. स्वीकृत कानून, कार्यविधी, मापदण्डहरू पुस्तकका रुपमा प्रकाशन गरी आवश्यकता अनुसार उपलब्धता गरिनेछ ।

३०. कार्यालय व्यवस्थापनको लागि आवश्यक फर्निचर, मेशीनरी औजार, उपकरणको व्यवस्था गर्नुका साथै डाटा बेसलाई व्यवस्थित गर्नको लागि आवश्यक पर्ने थप सफ्टवेयरहरु खरिद गरी प्रयोग गरिनेछ ।

३१. प्राविधिक कर्मचारीहरुको लागि आवश्यक उपकरणहरु खरिद गरिनेछ ।

३२. सबै प्रकारका बेरुजुलाई घटाउँदै लगि शुन्य बेरुजु बनाउने नीति लिइनेछ । गत विगत वर्षका बेरुजु फछ्र्यौटको लागि प्रभावकारी रुपमा कार्य गरिनेछ ।

३३. आर्थिक कारोवार मितव्ययी र पारदर्शी ढंगले संचालन गरिनेछ ।

३४. गाउँपालिकाभित्रका सार्वजनिक तथा पर्ति जग्गाहरुको पहिचान गरी संरक्षण गरिनेछ । साथै उक्त जग्गाको अतिक्रमण गर्नेहरुलाई दण्डित गरिनेछ ।

३५. आयोजनाहरुको गुणस्तरीय र प्रभावकारी रूपमा समयमा नै सम्पन्न गर्नको लागि सबै वडाहरुमा प्राविधिक कर्मचारीको व्यवस्था गरिनेछ ।

३६. सबै आयोजनाका उपभोक्ता समितिहरुलाई तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

ट) संस्थागत क्षमता विकास नीति

३. कार्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको लागि गाउँपालिका कार्यालय भवन र वडाकार्यालय भवनहरुको निर्माणकार्यको शुरुवात यसै आर्थिक वर्षमा गरिनेछ ।

४. विद्युतको भरपर्दो आपूर्तिको लागि सौर्यउर्जा वा इन्भर्टर जडानको माध्यमबाट गाउँपालिका तथा वडाकार्यालयहरुमा विद्युत आपूर्तिलाई सुनिश्चित गरिनेछ ।

सुरक्षा व्यवस्थापन नीति

४. कार्यालयको सुरक्षा व्यवस्था भरपर्दो बनाउनको लागि आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ ।

५. गाउँपालिकाभित्र आन्तरिक सुरक्षा व्यवस्थालाई प्रभावकारी बनाउन स्थानीय प्रहरी कार्यालयसँग सहकार्य र समन्वयात्मक रुपमा कार्य गरिनेछ । आवश्यकता अनुसार जिल्लाका सुरक्षा निकायहरुसँग पनि समन्वय गरिनेछ ।

६. स्थानीय संघ संस्था, क्लब, नागरिक समाज, राजनीतिक दल, महिला समूह, आदिसँग रचनात्मक क्रियाकलाप संचालन गरिनेछ ।

ठ) स्थानीय तथ्यांक व्यवस्थापन तथा अभिलेख व्यवस्थापन नीति

५. कार्यालयको डाटाबेसलाई व्यवस्थित गरी सबै अभिलेखलाई कम्प्युटर प्रणालीमा अभिलेखिकरण गर्ने कार्यको थालनी गरिनेछ ।

६. कार्यालयमा रहेका सफ्टवेयर र वेवसाइटलाई अद्यावधिक राखिनेछ ।ऐन, कानून, कार्यविधी, सूचना लगायतका सरोकारका सबै सूचनाहरुलाई कार्यालयको वेवसाइटमा राखिनेछ ।

७. गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र (Village Profile) अद्यावधिक र परिमार्जन गरी प्रकाशन गरिनेछ ।

८. अभिलेख व्यवस्थापनलाई भरपर्दो र प्रभावकारी बनाइनेछ ।

ड) सार्वजनिक सुनुवाई र सार्वजनिक परीक्षण नीति

३. सार्वजिनक निकायबाट भए गरेका कार्यहरुको जनताले प्रत्येक्षरुपमा जान्न बुझ्न पाउने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्दै आगामी आर्थिक वर्षको प्रत्येक चौमासिक अवधीमा सार्वजनिक सुनुवाई गरिनेछ ।

४. गाउँकार्यपालिका/वडाहरुबाट संचालन हुने आयोजनाहरुको आयोजनास्थल वा सम्बन्धित वडाकार्यालयमा उपभोक्ता, नागरिक समाज, सरोकारवाला सबैको सहभागितामा सार्वजनिक परीक्षण गरिनेछ ।

ढ) अनुसन्धान तथा विकास नीति

२. गाउँपालिका क्षेत्रको समन्वयात्मक र सन्तुलित विकासको लागि क्षेत्रगत नीति, रणनीति, गुरूयोजनाको आवश्यकता पर्दछ । त्यसैले चालु आर्थिक वर्षमा कृषिक्षेत्रको वृत्तचित्र र रणनीति तयार गरिएकोमा आगामी आर्थिक वर्षमा सडक, उर्जा, आवास, आदि क्षेत्रको अध्ययन, विश्लेषण गरी गुरूयोजना तयार गरिनेछ । यसको लागि आवश्यकता अनुसार विज्ञ/परामर्शदाताहरुबाट परामर्श सेवा लिइनेछ ।